

XALQARO O'QUV DASTURLARI ASOSIDA ONA TILINI O'QIB TUSHUNISH
SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKALARI

Temirova Sohibabonu
Andijon davlat pedagogika
instituti erkin tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada ona tili darslarida qoidalarni yod oldirmasdan, uni o'quvchilarga tushuntirish va bu uchun integratsiyali ta'lim usullaridan foydalanish, o'quvchilarni o'rgangan ma'lumotlarini amalda qo'llashga o'rgatish haqida so'z yuritiladi. Xususan, o'quvchilar tasavvuri va salohiyatini oshirishda mavzularni hayot bilan bog'liq holda tushuntirish samarali ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: xalqaro tadqiqotlar, PISA, integratsiyali ta'lim, matematik birliklar, salohiyat, tasavvur, savodxonlik, Avstraliya ta'lim tizimi, o'qib tushunish.

KIRISH

Pedagogik ta'lim bugungi kunda mahoratli, bilimli va tasavvuri keng pedagoglarni talab qilmoqda. Har bir dars noan'anaviy bo'lishi uchun yangidan yangi dars ishlanmalar yaratilishi dolzarb maqsadlardan bo'lmoqda. O'zbekistonning 2022 - 2026 - yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida to'rtinchi ustuvor yo'nalish aynan ta'lim sohasini, inson kapitalini rivojlantirishga qaratilganligi ham fikrimizni isbotlaydi. Shu paytgacha foydalanib kelinayotgan ta'lim standartlari, o'quv dasturlari faqat nazariy bilim berishga yo'naltirilgan bo'lib, bolalarni mantiqiy fikrlashga, amaliyotga, hayotga o'rgatmayapti.

Chunki ayni damdagi metodik faoliyat yod oldirishga, grammatik qoidalarni o'rganishga qaratilgan. Bu esa ona tili ta'limining asl maqsadini ochib bera olmaydi. Maqolada o'rgangan ma'lumotlarni amalda qo'llay olish yo'li haqida so'z boradi.

ASOSIY QISM

Ta'lim murakkab jarayon hisoblanib, hech bir fan boshqa fanlardan ayro holatda mustaqil rivojlana olmaydi. Ular o'zaro doimiy aloqada. O'qitishdan maqsad qoidalarni yod oldirish emas, balki o'rganilgan ma'lumotlarni amalda qo'llay olish hamda uni anglatish bilan bilan baholanadi. Shu o'rinda Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev raisligida o'tkazilgan maktab ta'limini rivojlantirish masalalari yuzasidan o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida so'zlagan nutqi ayni haqiqatdir: “Shu paytgacha foydalanib kelinayotgan ta'lim standartlari, o'quv dasturlari faqat nazariy bilim berishga yo'naltirilgan bo'lib, bolalarni mantiqiy fikrlashga, amaliyotga, hayotga o'rgatmayapti”. O'quvchilar mantiqiy fikrlashiga qaratilgan dars metodlarini yaratish o'qituvchilarning dolzarb vazifasidir.

Xalqaro tadqiqotlarga tayyorlanish jarayoni ham o'quvchilarning o'qib tushunish, tinglab tushunish va amaliyotda qo'llay olishning mukammal darajasini talab etadi. Bunda, albatta, o'tilgan mavzu o'quvchi tasavvurida gavdalanishi kerak. A. Eynshteyn ta'kidlaganidek, tasavvur bilimdan ko'ra muhimroqdir. Bilim cheklangan bo'lishi mumkin,



tasavvur esa butun dunyoni qamrab oladi, taraqqiyotni ragʻbatlantiradi va evolyutsiyani yuzaga keltiradi. Oʻquvchi oʻz tasavvuri orqali yangi maʼlumotlarni bilimga aylantira oladi.

Xalqaro tadqiqotlar uchun tayyorlanishda integratsiyali taʼlimni amalga oshirish oʻquvchi shaxsini rivojlantiradi. Oʻrganganlarini amaliyotda qoʻllay olishga kengroq yoʻl ochadi. Jumladan, morfemika boʻlimini oʻrgatishda matematik yondashuvdan amaliy foydalanish mumkin. Bunda soʻz yasovchi va shakl yasovchi qoʻshimchalarni farqlash uchun $x+y=z$ va $x+y=x$ dan foydalanish mumkin. Darslikda soʻz yasovchi qoʻshimchaga “asosga qoʻshilib, yangi maʼno hosil qiluvchi qoʻshimcha”³ deb, shakl yasovchi qoʻshimchaga esa “asosga qoʻshilib, uning maʼnosiga qoʻshimcha maʼno yuklash yoki oʻzi qoʻshiladigan soʻzni boshqa soʻzga bogʻlash vazifasini bajaruvchi qoʻshimchalar” deb taʼrif berilgan. Oʻquvchi buni yod olgani bilan mohiyatiga tushunmaydi va amalda ularni farqlash qiyin boʻladi. $x+y=z$ shartli ravishda x (asos) + y (soʻz yasovchi qoʻshimcha) = z (yasalma) yaʼni soʻz yasovchi qoʻshimcha asosga qoʻshilib, asosning maʼnosini “ z ” ga, “ x ” boʻlmagan qiymatga aylantiradi. $x+y=x$ da esa shartli ravishda y (shakl yasovchi qoʻshimcha) x (asos)ga qoʻshilsa-da, natijaviy qiymat yana “ x ” ning oʻzi ekanligi koʻrinib turibdi, yaʼni shakl yasovchi qoʻshimcha asos maʼnosiga taʼsir oʻtkaza olmaydi. Morfemikani oʻrganishda muhimi soat+soz=soatsoz boʻlishini bilishi emas, eng muhimi soatsoz soʻzi yasalma ekanligini, ushbu soʻzda soʻz yasovchi qoʻshimcha mavjudligini ang olishdir. Bunda har bir soʻz yuqorida keltirilgan shartli formulalarga solib koʻrilsa, soʻzning tub yoki yasalma ekanligi ochiqilanadi.

Oʻquvchiga grammatik qoidalarni yod oldirish bilan natijaga erishib boʻlmaydi.

Oʻquvchi uni tushunishi va mustaqil ravishda amalda qoʻllay olishi kerak. Shunchaki yod olish tasavvurni cheklab, fikrlashdan toʻxtatadi. Bu esa oʻquvchilarni dasturlangan robotga aylantiradi, xolos. Xususan, yordamchi soʻz turkumlarini farqlashda ham matematik birliklardan foydalanish mumkin. Teng bogʻlovchilar soʻzlarni oʻzaro teng munosabatda bogʻlab, soʻz qoʻshilmasini hosil qilishini inobatga olib, bogʻlovchini = (teng) ishorasiga; koʻmakchilar soʻzni soʻzga tobe bogʻlab, soʻz birikmasini hosil qilishini nazarda tutib, uni < > (katta-kichik) ishorasiga; yuklamalar esa soʻz yoki gapga qoʻshimcha maʼno berishini nazarda tutib, x^2 (kvadrat daraja) ga qiyoslab oʻrgatish mumkin. Bunda oʻquvchilar fikrlaydi, solishtiradi, xulosa chiqaradi va mavzuni tushunib, uni unutmaydi.

Hozirgi taʼlim jarayonida oʻquvchi salohiyati va tasavvurini rivojlantirish muhim. Xususan, Avstraliya taʼlim tizimida salohiyatni shakllantirishga juda katta eʼtibor qaratiladi.

Avstraliyada 2009-yili Avstraliya taʼlim dasturini baholash tashkiloti (ACARA) tashkil etilgan. Avstraliyada oʻqituvchi yoʻnaltiruvchi pozitsiyasiga ega boʻlib, oʻquvchilarning mustaqil taʼlim olishlariga katta ahamiyat beriladi.⁴ Shuningdek, savodxonlik, oʻqish va yozish qobiliyatini shakllantirishda 4 xil bosqich ahamiyatga ega boʻlib, bunga avstraliyalik oʻquvchilar jiddiy yondashadilar. Bu 4 bosqich grammatik bilimlar, soʻz boyligi, matnni tushunish va vizual bilimlarni oʻz ichiga oladi. Sanab oʻtilganlar umumlashib savodxonlik darajasini Xalqaro tadqiqotlar qoʻyadigan talablarga javob beradigan holga keltirmoqda. Grammatik bilim, soʻz boyligi, matnni tushunish biz



uchun tushunarli; vizual bilim olish nima? Undan qanday foydalaniladi? Bunda o'quvchilar harakatsiz va harakatlanuvchi tasvirlarni, grafiklarni, jadvallarni, xaritalarni va boshqa grafik tasvirlarni sharxlaydilar va o'zlari tuzgan, tushunadigan matnlarda g'oya va ma'lumotlarni taqdim etish uchun turli o'quv dasturlarida tasvir va tilning o'ziga xos tarzda qanday ishlashini baholaydilar.

Bundan ko'rinib turibdiki, dars jarayonida yuqoridagilardan foydalangan holda amalda yaxshi natijalarga erishish mumkin. Albatta, bunda mustaqil fikrlash, tafakkur eta olish, tasavvurida aks etgan mazmuni ifodali bayon eta olish muhim, bunday o'quvchilar o'rgangan bilimlarini amalda qo'llay oladilar.

XULOSA

O'quvchilar dunyoqarashi jadallik bilan o'sib bormoqda. Oddiy metodlar va hatto yaqinda paydo bo'lgan metodlar ham yangilik bo'lmay qoldi, pedagoglar ham shunga yarasha ijodkor bo'lishi lozim. Oldimizda PISA xalqaro tadqiqotiga yaxshi tayyorlanib, munosib natija ko'rsatish maqsadi turibdi. Bunday tadqiqotlar maqsadi esa o'quvchilarning o'qib tushinishi, so'z boyligi, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishdan iboratdir. Shuning uchun ushbu maqsadga muvofiq bo'lgan dars ishlanmalar yaratish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sh. M. Mirziyoyev. Maktab ta'limini rivojlantirish masalalari bo'yicha videoselektor yig'ilishi 28.01.22.
2. 6- sinf Ona tili darsligi. 2017. N. Mahmudov, A. Nurmonov, A. Sobirov, D. Nabiyeva.
3. O'zbek tili o'qitish metodikasi. B. To'xliyev, M. Shamsiyeva, M. Ziyoyeva.
4. Oliy ta'limda mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi. Sh. Yusupova, ma'ruza matn.
5. Ta'limdagi xalqaro tadqiqotlarning Yangi O'zbekiston taraqqiyotidagi
6. o'rnini. ACER rahbari Moris Uoker ma'ruzasi.
7. Xalqaro tadqiqotlarda o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholash. Toshkent – 2019.
8. “Ma'rifat” gazetasi. 29.01.2020
9. Learning Continuum of Literacy. Version 8.4
10. Internet saytlari: www.markaz.tdi.uz youtube

yaratildi. Bundagi aktiv elementlar — yarimutkazgichli diod va tranzistorlar o'ta mitti shaklda yasilib, passiv elementlar — rezistor (karshilik) va kondensatorlar vakuumda yupqa metall pardalar hosil qilish usuli bilan tayyorlanadi va ular juda kichik satxda montaj qilinadi. Mikroelektronikada mikrosxema elementlarining zichligi juda katta (1sm³ ga 300 — 400 detal to'g'ri keladi).

Fanning turli sohaları asosida R.ning yangi tarmoqlari — kvant elektronika, optoelektronika, tranzistorlar elektronikasi, mikroelektronika, kriogen elektronikasi, dielektriklar elektronikasi, moletronika, bionika, elionika va ionika vujudga keldi.



Radioelektron jihozlarini ishonchliligini oshirish yo'llari. Elektron jihozlarning chidamliligini tahlil qilish usuli. Elektron uskunaning ishonchliligi nafaqat sxemani tanlashga va uskunaning texnik xususiyatlariga, balki ish rejimlari va ish sharoitlariga ham bog'liq; ishlab chiqarish texnologiyasidan va ishlab chiqarishda qo'llaniladigan mahsulot sifatini nazorat qilish tizimidan; xom ashyo va butlovchi qismlar sifati bo'yicha; asbob-uskunalarni ishlab chiqarish, nazorat qilish va ishlatish xodimlarining malaka darajasi bo'yicha.

Uskunaning yuqori ishonchliligi rivojlanish, ishlab chiqarish va foydalanishning barcha bosqichlarida amalga oshirilgan tadbirlar yig'indisi bilan ta'minlanishi mumkin. Ushbu jarayonda alohida o'rin rivojlanish bosqichiga tegishli, chunki ushbu bosqichda ishonchlilikni ta'minlashning asosiy tamoyillari tanlangan.

Ishlab chiqilayotgan mahsulotning ishonchliligiga qo'yiladigan talablar texnik topshiriqda belgilanadi. Mahsulotni ishlab chiqishning dastlabki bosqichlarida ishonchlilik rejasi tuziladi, u keyingi rivojlanish bosqichlarida batafsil va aniqlashtiriladi. Ushbu rejaning elementlaridan biri loyihalashtirilgan mahsulotning ishonchliligini hisoblashdir. Birinchi ishonchlilik hisob-kitoblari rivojlanishning dastlabki bosqichlarida amalga oshiriladi va mahsulot ma'lumotlarining spetsifikatsiyasi bilan ishonchlilik hisoblari ham takomillashtiriladi.

Mavjud usullar ishlab chiqilayotgan mahsulot ishonchliligining miqdoriy tavsiflarini hisoblash yo'li bilan olish va bu xususiyatlarni texnik topshiriqda ko'rsatilganlar bilan solishtirish imkonini beradi. Elektron qurilmalarning ishonchliligi bo'yicha barcha hisob-kitoblar, asosan, kontaktlarning zanglashiga olib kelishi mumkin bo'lgan ishlaymay qolish ehtimolini va birinchi ishlaymay qolishgacha bo'lgan o'rtacha ish vaqtini kontaktlarning zanglashiga olib keladigan elementlarning ma'lum ishdan chiqish tezligiga asoslanadi. Mahsulotning ishlashiga va uning ishonchliligiga ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olishning to'liqligiga qarab, uchta ishonchlilik hisobi amalga oshiriladi: dastlabki, taxminiy va yakuniy.

Ishonchlilikni dastlabki hisoblash(taxminan) mahsulotning kerakli ishonchliligini ta'minlashning asosiy imkoniyatini baholashga imkon beradi. Ushbu hisob-kitob mijoz tomonidan texnik topshiriqda, individual mahsulot variantlari ishonchliligini qiyosiy baholashda qo'yilgan ishonchlilik talablarini tekshirish uchun ishlatiladi. Dastlabki hisob-kitobda, kontaktlarning zanglashiga olib keladigan barcha elementlari bir xil darajada ishonchli deb taxmin qilinadi, chunki mahsulot va uning tarkibiy qismlari uchun sxematik diagrammalar hali oxirigacha ishlab chiqilmagan. Ishonchlilik nuqtai nazaridan elementlarning ulanishi shundan iboratki, bitta elementning ishdan chiqishi butun mahsulotning ishdan chiqishiga olib keladi (ishonchlilik uchun element tomonidan ketma-ket yoqish va elektr aloqasi bilan aralashmaslik kerak). Elementlarning ishdan chiqish stavkalari normal ishlash davri uchun olinadi, ya'ni. ... Keyin

tizim ishdan chiqishining intensivligi qayerda;

- teng ishonchli elektron elementlarning o'rtacha ishdan chiqish darajasi;
- sxema elementlarining umumiy soni.



Ishonchlilikni taxminiy hisoblash mahsulot va uning tarkibiy qismlari uchun elektr sxematik diagrammalar ishlab chiqilganda ishlab chiqariladi. Taxminiy hisoblash sxemada ishlatiladigan elementlarning soni va turlarining mahsulotning ishonchliligiga ta'sirini hisobga oladi. Hisoblashda quyidagi taxminlar amalga oshiriladi: sxemaning barcha elementlari ushbu elementlar uchun texnik shartlarda nazarda tutilgan normal rejimlarda ishlaydi; mahsulotning barcha elementlari bir vaqtning o'zida ishlaydi; elementlarning ishlaymay qolish darajasi normal ishlash davri uchun olinadi, ya'ni. ... Har bir turdagi elementlarning ishlaymay qolish darajasi ishonchlilik ma'lumotnomalaridan yoki texnik xususiyatlardan tegishli jadvallardan olinadi. Elektron davrlarning alohida elementlarining ishdan chiqish tezligining o'rtacha xususiyatlarini ko'rsatadi.

Elektron uskunalarning elementlarining ishdan chiqish darajasi

Element nomi Muvaffaqiyatsizlik darajasi l, soat -1

Rezistorlar

Doimiy qarshilik $0,2 \times 10^{-5}$

Sozlanishi qarshiliklar (sim) $1,5 \times 10^{-5}$

Kondensatorlar

Ruxsat etilgan kondansatörler $0,4 \times 10^{-5}$

O'zgaruvchan kondansatörler $1,8 \times 10^{-5}$

Induktiv elementlar

Transformatorlar va choklar $1,0 \times 10^{-5}$

Induktorlar $0,1 \times 10^{-5}$

Estafeta 2×10^{-5}

Selsyns va elektr motorlar 5×10^{-5}

Qurilmalar

O'lchov asboblari 5×10^{-5}

Elektrovakuum qurilmalari 10×10^{-5}

Yarimo'tkazgichli diodlar va tranzistorlar $0,01 \times 10^{-5}$

Mikrosxemalar

O'rta darajadagi integratsiya mikrosxemalari $0,1 \times 10^{-5}$

Katta integral mikrosxemalar $0,01 \times 10^{-5}$

Birlashtiruvchi elementlar

Ulanadigan kontaktlar $0,05 \times 10^{-5}$

Lehimlash $0,01 \times 10^{-5}$

Yig'ish va bosilgan simlar $0,001 \times 10^{-5}$

REE etishmovchiligining intensivligi ifoda bilan aniqlanadi

muvaffaqiyatsizlik darajasi qayerda i- bu turdagi element (kondensator, rezistor, tranzistor, integral sxema va boshqalar) mos yozuvlar ma'lumotlariga ko'ra tanlangan;

- raqam i- elementlarning turlari (kondensatorlar, rezistorlar, tranzistorlar, integral mikrosxemalar va boshqalar);

- elementlar turlari soni.



Ishonchlilikning taxminiy hisob-kitobi mahsulotdagi elementlarning oqilona tarkibini aniqlash va ishonchlilikni oshirish yo'llarini belgilash imkonini beradi.

Yakuniy ishonchlilik hisobi texnik loyihalash bosqichida amalga oshiriladi va kontaktlarning zanglashiga olib keladigan elementlarning ish rejimlarining ishonchlilik xususiyatlariga va mahsulotning o'ziga xos ish sharoitlariga ta'sirini hisobga oladi. Umumiy holda, elementlarning ishlamay qolish darajasi kontaktlarning zanglashiga olib keladigan elektr ish rejimiga, atrof-muhit haroratiga (ayniqsa, CEA ning muhim qismini tashkil etuvchi qurilmalarning yarimo'tkazgichlari uchun), ortiqcha yuk ko'rinishidagi mexanik ta'sirlarga bog'liq. , tebranishlar va zarbalar, havo namligi, bosim, radiatsiya va boshqa bir qator omillar. ... Ishlashning elektr rejimi ma'lum bir element uchun kontaktlarning zanglashiga olib keladigan elektr hisoblash natijalari bo'yicha aniqlanadigan yuk ko'effitsienti yordamida hisobga olinadi. Umumiy holatda yuk ko'effitsienti ifoda bilan aniqlanadi

- elementda nominal quvvat sarfi.

Masalan, MLT-0,25-1K ± 5% turdagi qarshilik uchun nominal quvvat = 0,25 Vt va haqiqiy quvvat sarfini formulalar yordamida hisoblash orqali aniqlash mumkin.

rezistordan o'tadigan oqim qayerda;

- rezistorda kuchlanish tushib ketgan;

- rezistorning qarshiligi (bizning holatda, 1 Kom).

Agar rezistor orqali boshqa oqim o'tsa yoki uning bo'ylab boshqa kuchlanish tushib qolsa, u holda hisob-kitoblarda ko'pincha oqim yoki kuchlanishning maksimal qiymatlari tanlanadi, bu kontaktlarning zanglashiga olib kelishini sezilarli darajada osonlashtiradi va haqiqiy ishonchlilik ko'rsatkichlari bo'ladi. hisoblangan qiymatdan yuqori.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Манаев Е.И. «Основы радиоэлектроники» М. Радио и связь 1990
2. А.И. Хонбобоев, N.A.Xoshimov. Umumiy elektrotexnika va elektronika asoslari. 2000 yil.
3. Гусев В.Г., Гусев Ю.М. Электроника. М.: 1991.
4. Nigmatov X. Radioelektronika asoslari. Toshkent, "O'zbekiston" , .1994
5. Борздов В.М. Основы радиоэлектроники: Курс лекций. Мн.: БГУ, 2003. 196 с.
6. Geirish, Howard H.: Tranzistor Electronics.
7. S. Ch. Oh, J.T. Ro'zimurodov. Amaliy elektrotexnika va elektronika asoslari. I kitob. O'quv qo'llanma. 2016 y.

